

Kindralmajor August Traksmäe Eesti välisministrile. Kiri

15. mai 1940

Siinjuures saadetava sõjaväelise kokkuleppe kohta tahaksin omalt poolt tähendada järgmist. See on esimene lepe, mis fikseerib meie ja N. Vene vägede suhted **territoriaalselt täpselt**. Senini oli kõik segamini ja ebaselge. Mis on mereväebaas, kui palju ja millises suuruses neid soovitakse saada, missugune on **režiim** neil maa-aladel, edasi kuidas soovitakse paigutada maa- ja õhujõude, palju ja kus kohas läheb vaja maa-alasid ehitusteks ja õppeväljadeks – kõik need küsimused olid lahtised. Ebaselge seisukord võimaldas meile hellitada mitmeid häid lootusi, tõlgendades selles suhtes oma huvides mitmeid paktis leiduvaid mõtteid, mis andsid seletada nii ja teisiti. Näiteks hellitasime lootusi, et korpus konfidentsiaalse protokolliga kohaselt on ette nähtud ainult sõja ajaks ning lahkub pärast seda, mispärast ka kõik ta asukohad, ehitused ja aerodroomid pidid kandma ajutist laadi. Sellele vaatele tegi lõpu kõnelus Molotoviga 11. mail, kus ta avaldas otsest imestust selle kohta, et meie üldse oma ettepanekuis teeme vahet maaväe ja mereväe vahel nende asukohtade kestvuse mõttes. „Pakti artikkel 3 näeb selgelt ette, et maa- ja õhujõud jäävad Eestisse kogu pakti kestvusajaks. Konfidentsiaalne protokoll määrab ainult arvu 25 000. Meie tunnustame, et see arv on sõja ajaks. Pärast sõda lepime Eesti Valitsusega kokku uue arvu suhtes. Kuid meile on tähtis, et need kohad, kuhu meie hakkame ehitama, oleksid ette nähtud terveks pakti kestvuse ajaks. Need ehitused lähevad palju maksma – ei ole mõeldav, et peaksime need pärast sõda maha jätma ja asuma kusagile mujale. Seepärast on oluline, et käesolev kokkulepe oleks kehtiv tervel pakti kestvuse ajal.”

Need olid Molotovi seisukohad ja selles ta ei lasknud end karvaväärtni kõigutada. Peame leppima seepärast seisukorraga, et **ka korpus** ja õhujõud asuvad nüüd ehitama **alaliseks** – kooskõlas paktiga. Suruda korpus mereväe baaside piirkondadesse – lootus, mida hellitati varemalt – ei õnnestunud, kuid ta asukohad on viidud siiski **baaside lähedusse**, kusjuures läks siiski korda määrata kindlad tähtajad maa- ja õhujõudude evakueerimiseks ajutistest paigutusrajoonidest. Sellegi ülesande läbiviimine polnud kerge, nõudes pikki selgitusi, vaidlusi ja arutlusi nii sõjaväelastega kui poliitikategelastega. Molotovi seisukoht lõpuks oli: „Tahame ja püüame Teile vastu tulla poliitiliselt, et Teile sisemaad ja suvituspiirkondi vabastada meie vägedest. Selle eest peate saartel püüdma rahuldada võimalikult täielikult meie **sõjaväelisi nõudeid, mis peavad domineerima üle kõige.**”

Nende sõjaväeliste nõudmistele rahuldamine territoriaalselt ja sisemise režiimi mõttes üleantavail maa-aladel osutuski meile kõige raskemaks ülesandeks, mille täitmine riivab Eesti Vabariigi huve kõige rohkem. Nõukogude Vene juhtide arusaamine on, et mis punaarmee nõuab, ja mis temale on vajalik, seda peab antama vaieldamatult. Seda põhimõtet nad on rakendanud väga kindlalt omal maal ning loogiliselt tahavad seda teha ka meil. Seepärast jäi Molotov lõpuni kurdiks kõigile neile soovidele meie poolt, mis püüdsid kitsendada sõjaväelisi nõudeid meie kodanike majanduslike ja muude huvide kasuks. Maa-alade äravõtmine elanikelt ei liigutanud Molotovi põrmugi. „Eesti riik kui niisugune,” tähendas ta sel puhul, „ainult võidab kõige selle juures, sest tal on paras juhus nüüd maid **natsionaliseerida**, milledelt sissetulek läheb riigile”. Meie seletused meie erinevast olukorrast, meie seadustest ja eraomanduse põhimõttest jätsid Nõukogude võimumehe, kelle elutöö on suunatud hoopis teisale, täiesti külmaks. Sellega seoses eesti elanike ja asutiste täielik evakueerimine eraldatud maa-aladelt, keelatud piirkonnad lähemal vee-aladel, vene sõjaväevõimude täielik õigus oma režiimi üleantavail maa-aladel maksma panna – need kõik olid põhimõtted, millede vastu vaidlemine Molotovi juures ei andnud **mingeid tulemusi**. „See on sõjaväeliselt vajalik ja kõik muu peab sellele ohvriks toodama. Meie omal maal nõuame sääraseid puhkudel palju suuremaid keelatud piirkondi ja palju valjemat korda,” oli Molotovi tähendus. Vene seisukohad muutusid eriti järskudeks pärast sõjalisi sündmusi Läänes. Aiman, et selle

tõeliseks põhjuseks on see, et N. Vene tunneb nüüd oma käsi **vabanenuina**. Sõda on temast eemaldunud ja kokkulepe Läänes mitte enam võimalik.

Ainuke, mis meie oma asjus veel suutsime läbi viia, oli mõnede **aukude** löömine põhimõttelisse seisukohta, **erandite näol**, mis kokkuleppel kohalike sõjaväevõimudega võimaldaks siiski veel meile kalapüügi ja muude küsimuste korraldamist vähemalt piiratud kujul. Tulevik peab näitama, kuivõrd säärane heatahtlik koostöö kohalike vene sõjaväevõimudega on võimalik.

Materjaalselt riivab meid kõige valusamalt **massiline evakuatsioon**, mille peame nüüd läbi viima. Püüdsime siin evakueerimist vähendada nii palju kui iganes võimalik, kuid ka sellel alal olid venelased üldiselt järeleandmatud. Evakuatsiooni suure ulatuse peamiseks põhjuseks on, et tuleb paigutada kohale suur väekoondis ja arvukad merekindlused ja õhujõud ühes kõigi uuemaaegsete õppeväljadega, aviopoligoonidega ja tankodroomidega. [---]

Vene sõjaväejuhid ja ka Molotov ei olnud sellega nõus, et kokkuleppes määratakse kindlaks Nõukogude maa- ja õhujõudude dislokatsioon, samuti mereväe ja tema käsutuses oleva lennukiväe arv. Läbirääkimistel 11. mail Kremlis nõustus aga Molotov siiski sellega, et need arvud ühes dislokatsiooniga meile ametlikult teatavaks tehakse.

Minu soovil teatas Komandarm Loktionov 13. mail, et on kavatsus dislokeerida maa- ja õhujõud järgmiselt:

Paldiski–Klooga rajoonis. Korpuse juhataja ühes sideosadega, vähemalt üks jalaväepataljon ühes suurtükiväedivisjoniga, üks tankibrigaad, üks hävituslennukiväe polk ühes lennubrigaadi juhatusega.

Saaremaal. Jalaväediviisi juhatus, poolteist jalaväe polku, poolteist suurtükiväepolku, mehaniseeritud koondis, üks pommitus- ja üks hävituslennukiväe polk.

Hiiumaal. Vähemalt üks jalaväepataljon ühes suurtükiväe divisjoniga, üks tankipataljon (diviisi), üks pommituslennukiväe polk.

Üldine lennukite arv korpuse juhatuses tõuseb maksimaalselt 400 lennukile.

Moskvas, 15.05.40.

A. Traksmäe, kindralmajor

ERA, f. 495, n. 11, s. 51, l. 26–30.